

Ülalpidamise äralangemise hüvitamine METOODIKA

DOKUMENDI AJALUGU

Versioon	Kes	Millal	Selgitus
0.1	Lauri Potsepp	15.09.2022	Alustatud dokumendi koostamist.
0.13	Lauri Potsepp	22.09.2023	Metoodika on valmis LKF-i juhatuses kinnitamiseks.
0.14	Lauri Potsepp	18.09.2024	Üle vaadatud enne LKF-i juhatuses kinnitamist. Kinnitatud juhatuses.

Liikluskindlustuse kindlustusjuhtumi korral tuleb kahju tekitamise eest vastutava sõidukivaldaja liikluskindlustuse kindlustusandjal või seaduses sätestatud juhtudel Eesti Liikluskindlustuse Fondil (LKF) maksta ülalpidamishüvitist juhtumi tõttu hukkunu ülalpeetavatele. Kindlustusandja hüvitab liikluskindlustuse juhtumis hukkunu ülalpeetavatele ülalpidamise äralangemise. Sotsiaalkindlustusametil on liikluskindlustuse juhtumis hukkunu ülalpeetavatele makstava ülalpidamispensioni (riikliku pensionikindlustuse seadus § 48 lg 3) osas tagasinõudeõigus kindlustusandja vastu.

Metoodika kirjeldab ülalpidamishüvitise arvutamist ja maksmist enamlevinud juhtudel.¹ Kui olukord on siin kirjeldatust erinev, siis rakendatakse metoodikas kirjeldatud reegleid lähtuvalt õigusaktides sätestatud kahju hüvitamise põhimõtetest.

SISUKORD

1	Terminid	3
2	Metoodika kasutusala	3
3	Üldpõhimõtted.....	4
3.1	Hüvitist saama õigustatud isikud	5
3.2	Hukkunu sissetulek, millega arvestatakse hüvitise suuruse määramisel.....	7
3.3	Hüvitise baassumma suuruse arvutamine	8
3.4	Hüvitise maksmise periood	12
3.5	Hüvitise maksmise sagedus.....	13
3.6	Nn lump sum hüvitised ehk perioodilise hüvitise asemel ühekordse hüvitise kokku leppimine	13
3.7	Hüvitise ümberarvutamine.....	13
3.8	Näited erandlikest olukordadest	14

¹ Metoodika vajalikkust toetab ka kuni 1. detsembrist 2024 kehtinud liikluskindlustuse seaduse kommenteeritud väljaande (Lahe, J.; Luik, O-J.; Merila, M. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017) lk 111 toodud tõdemus: „Nõuete administreerimise kulude mõistlikes piirides hoidmiseks peaks kindlustusandjal olema selgem ja konkreetsem metoodika, mille alusel elatise saamise õiguse ja selle ulatuse üle otsustada. Ei saa eeldada, et kindlustusandjad peaksid hakkama otsustama oma täitmise kohustuse üle üksnes nt VÕS § 129 lg-ga 3 analoogse regulatsiooni alusel.“

4	Ülalpidamishüvitise arvutamise valem.....	16
4.1	<i>Hüvitis ülalpeetavale või lesele, kel on õigus vaid pere üldkulude osa hüvitisele.....</i>	<i>16</i>
4.2	<i>Hüvitis Sotsiaalkindlustusametile</i>	<i>17</i>
5	Nõude käsitlemiseks vajalik teave	18
6	Metoodika tähendus ja ajakohasena hoidmine	18

1 TERMINID

Kannatanu	Inimene, kes hukkus liikluskindlustuse kindlustusjuhtumis. Siin dokumendis kasutatakse sünonüümidega hukkunu, surmasaanu.
Kindlustusandja	Liikluskindlustuse kindlustusandja, kes on kindlustanud kahju tekitamise eest vastutava sõiduki valdaja tsiviilvastutuse liikluskindlustuse seaduses toodud tingimustel. Siin dokumendis peetakse kindlustusandjana silmas seda kindlustusandjat, kellel on kõnealusel juhtumil kahju hüvitamise kohustus. Juhul, kui liikluskindlustuse seaduse kohaselt on selle juhtumi puhul kahju hüvitamise kohustus kindlustusandjana LKF-il, kehtib siintoodu ka LKF-i kohta. Samas näiteks ei ole LKF-il Sotsiaalkindlustusameti tagasinõude maksmise kohustust, kui LKF hüvitab tuvastamata jäänud sõidukiga tekitatud kahju.
Liikluskindlustuse kindlustusjuhtum	Liikluskindlustuse kindlustusjuhtum vastavalt liikluskindlustuse seaduses toodud definitsioonile. Siin dokumendis kasutatakse sünonüümidega kindlustusjuhtum, juhtum, õnnetus, liiklusõnnetus, avari.
Ülalpeetav	Kannatanu ülalpeetav, kellel on õigus ülalpidamishüvitisele.
Ülalpidamishüvitis	Liikluskindlustuse juhtumis hukkunu ülalpeetavatele ülalpidamise äralangemise eest makstav hüvitis ja Sotsiaalkindlustusameti tagasinõude kindlustusandja vastu toitjakaotuspensioni osas. Lühendina kasutatakse ka ÜPH või hüvitis.
Ülalpidamiskohustus	Inimese seadusest tulenev kohustus teist inimest üleval pidada.

2 METOODIKA KASUTUSALA

Metoodika järgi saab hüvitist arvutada üksnes juhul, kui täidetud on mõlemad alltoodud tingimused

- kindlustusjuhtum leidis aset 1. detsembril 2024 või hiljem

Hüvitis arvutatakse juhtumi ajal kehtinud seaduse alusel. Käesolev metoodika on koostatud alates 1. detsembrist 2024 kehtima hakanud liikluskindlustuse seaduse alusel. Näiteks, kui juhtum leidis aset 10. novembril 2024 ja hüvitise maksmisega alustatakse 5. jaanuaril 2025, siis ei ole käesolev metoodika kasutatav.

- kohaldatakse Eesti õigust, st ülalpeetavate ring leitakse ja hüvitise suurus arvutatakse Eesti õiguse järgi

Metoodika on tervikuna kohaldatav üksnes siis, kui täidetud on mõlemad ülaltoodud tingimused. Samas on metoodika osaliselt kohaldatav näiteks juhul, kui Eestis toimunud õnnetuses hukkunu järeltulija on välisriigi elanik (tema harilik viibimiskoht ehk elukoht on välismaal). Sel juhul määratakse tema õigus saada ülalpidamist üldreeglina tema elukoha riigi õiguse järgi². Hüvitise summa aga leitakse sel puhul Eesti õiguse järgi ning selles osas on käesolev metoodika kasutatav.

Kui Eesti elukohaga inimene hukkab välisriigis, siis üldjuhul kohaldatakse kahju hüvitamisele ja hüvitise arvutamisele juhtumi toimumise riigi õigust. Erandiks on vaid olukord, kus Eestis elavale isikule tekitab välismaal kahju Eesti sõidukiga teine Eestis elav isik³.

² Euroopa Parlamendi ja nõukogu 11. juuli 2007. aasta määruse (EÜ) nr 864/2007 lepinguväliste võlasuhte suhtes kohaldatava õiguse kohta (Rooma II), art 1 lg 2 a, b: „Käesoleva määruse reguleerimisalast jäetakse välja: a) lepinguvälised võlasuhted, mis tulenevad perekonnasuhtest või suhtest, mis on kohaldatava õiguse kohaselt perekonnasuhtele sarnase toimega, sealhulgas ülalpidamiskohustused“

³ Rooma II, art 4 lg 2

3 ÜLDPÕHIMÕTTED

Hüvitise arvutamisel tuleb lähtuda kahju hüvitamise üldisest eesmärgist asetada kannatanu ülalpeetavad rahaliselt võimalikult lähedasse olukorda sellega, milles nad oleks olnud, kui liiklusõnnetust ei oleks toimunud (VÕS § 127 lg 1).

Hüvitis peab olema mõistliku suurusega ja vastama ülalpidamise suurusele, mida surmasaanu oleks sellele isikule andnud (VÕS § 129 lg 3). Kui ülalpidamiskohustus tuleb perekonnaseadusest (PKS), siis kohalduvad ka hüvitise suurusele seal toodud sätted, näiteks

- abikaasa ülalpidamise suuruse kohta § 16. Abikaasad on vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda ülal pidama. Perekonna ülalpidamine hõlmab tegevust ja varalisi panuseid, mis on perekonna elutingimuste kohaselt vajalikud ühise majapidamise kulude katteks ning kummagi abikaasa ja nende ülalpeetavate laste tavapäraste ning erivajaduste rahuldamiseks (perekonna huvides tehtud kulutused)
- lahutatud abikaasa ülalpidamise suuruse kohta § 74. Ülalpidamise suurus määratakse kindlaks ülalpidamist saama õigustatud abikaasa tavapärasest eluvajadusest lähtudes ning arvestades ka abikaasade varalist seisundit ja elutingimusi abiolu ajal
- põlvnemisest tuleneva ülalpidamiskohustuse ulatuse kohta § 99. Ülalpidamise ulatus määratakse kindlaks ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest ja tema tavalisest elulaadist lähtudes. Ülalpidamise kindlaksmääramisel arvestatakse õigustatud isiku kõiki eluvajadusi, sealhulgas tema võimete ja kalduvuste kohase hariduse ja kutsealase ettevalmistusega seotud kulutusi, alaealise ülalpeetava puhul ka tema kasvatamise kulutusi
- ülalpidamiskohustuse vähendamise kohta § 102. Isik vabaneb ülalpidamiskohustusest selles ulatuses, milles ta ei ole tema muid kohustusi ja varalist seisundit arvestades võimeline andma teisele isikule ülalpidamist, kahjustamata enese tavalist ülalpidamist. Vanemad ei vabane eeltoodu kohaselt oma alaealise lapse ülalpidamise kohustusest.

Ülalpidamishüvitise suuruse arvutamisel on üldjuhul aluseks hukkunu õnnetuse eelne perioodiline sissetulek, sest tavaliselt on see ülalpidamise andmise allikaks, vt täpsemalt p 3.2.

Kahju hüvitamise üldpõhimõtte kohaselt ei saa hüvitise suuruse arvutamisel lähtuda perekonnaseadusest tulenevast lapse miinimumelatisest, mis põhineb eelkõige lapse vajadustel ega arvesta märkimisväärselt vanema sissetulekut. Ka kuni 1. detsembrini 2024 kehtinud liikluskindlustuse seaduses oli ülalpidamishüvitise arvutamise aluseks hukkunu sissetulek. Samalaadne süsteem on kasutusel ka naaberriikides, näiteks Soomes⁴.

Ka perekonnaseaduse § 102 lg 2 võimaldab teatud juhtudel kohtul vähendada elatist alla perekonnaseadusest tuleneva miinimumelatisel.

Ka ülalpidamishüvitise arvutamisel tuleb lähtuda VÕS § 127 lg 5 kasu maha arvamise põhimõttest – kahjuhüvitisest tuleb maha arvata igasugune kasu, mida ülalpeetav sai kahju tekitamise tagajärjel. See ei kehti siiski juhul, kui kasu mahaarvamine oleks vastuolus kahju hüvitamise eesmärgiga.

Näiteks hukkunu ülalpeetavatele makstavast ülalpidamishüvitisest saab maha arvata need ülalpeetavale muu kohustusliku kindlustuse või seaduse alusel määratud hüvitised või kompensatsioonid, mille eesmärk on ülalpidamise äralangemise kompenseerimine. Tavaliselt on selliseks hüvitisest maha arvatavaks toetuseks Sotsiaalkindlustusameti makstav toitjakaotuspension.

Samas näiteks, kui hukkunu oli sõlminud elukindlustuse lepingu, siis selle alusel makstavat hüvitist ei tohi liikluskindlustuse ülalpidamishüvitisest maha arvata.

Surnud isiku ülalpeetavale langevat pärandiosa ei saa kahjuhüvitisest maha arvata, sest eelduslikult oleks pärandi saanud isik olnud pärijaks nagunii, st ka siis, kui surnud isik oleks surnud loomulikkult surma.⁵

⁴ vt Liikennevakuutuksen korvausohjeet 2023 p 7, <https://www.liipo.fi/media/liikennevakuutuksen-korvausohjeet-2023.pdf>

⁵ Varul, P.; Kull, I.; Köve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 687

Hüvitise suuruse arvutamisel aluseks olevat õnnetuse eelset sissetulekut indekseeritakse arvestades keskmise brutopalga suhtelist muutust.

Ülalpeetaval on õigus saada hüvitist metoodika põhimõtetest erinevalt, kui ta tõendab, et hukkuu oleks andnud talle ülalpidamist teistsuguses ulatuses või ülalpidamishüvitis tuleks õigustatud isikute vahel jaotada teisiti. Ka kindlustusandjal on õigus maksta õigustatud isikule ülalpidamishüvitist metoodika põhimõtetest erinevalt, kui ta tõendab, et kahjustatud isik oleks andnud õigustatud isikule ülalpidamist teistsuguses ulatuses. Näiteid erandlikest olukordadest vt p 0.

Samas näiteks see, et hukkuu rikkus enne hukkumist ülalpidamiskohustust, ei anna kindlustusandjale õigust hüvitise maksmisest keelduda või maksta vähem võrreldes metoodikas toodud arvutuskäiguga.

Hüvitise maksmise kohustuse tekkimine ei eelda, et isiku surm saabuks momentaalselt liiklusõnnetuse tagajärjel. On piisav, kui surm ja kindlustusjuhtum on omavahel põhjuslikus seoses⁶.

Kui hüvitamiskohustus tuleb VÕS § 129 lõikest 3, siis makstakse ülalpidamishüvitist ka näiteks juhul, kui ülalpeetav teenib aega kaitseväes, viibib haiglas või kinnipidamisasutuses. Kui hüvitamiskohustus tuleb VÕS § 129 lõikest 6, siis sõltub hüvitise maksmine sama sätte punkti 1 kohaselt sellest, kas isik vajab ülalpidamist.

Ülalpidamishüvitis ei ole tulumaksuga maksustatav summa (tulumaksuseadus § 20 lg 5).

Kui liiklusõnnetuses hukkuu ei saanud õnnetuse eelselt tulu, kuid panustas pere elukorraldusse koduste töödega nagu majapidamise eest hoolitsemine, laste eest hoolitsemine vms, siis selle panuse äralangemist ei hüvitata.

Arvutamise vahetulemusi, näiteks keskmise brutopalga suhteline muutus, ei ümardata.

Hüvitis ülalpeetavale ja hüvitis Sotsiaalkindlustusametile on lõpptulemused, mis on ümardatud sendi täpsuseni. Kindlustusandja hüvitamiskohustus kokku on eelnimetatud lõpptulemuste summa.

Kindlustusandja hangib ülalpidamishüvitise arvutamiseks vajalikud andmed ise nii palju, kui see on võimalik. Siiski võib olla teavet, mida kindlustusandja otse kolmandast isikust teabevaldajalt ei saa. Sellest tulenevalt eeldab kindlustusandja, et hüvitise taotleja esitab andmed, mida kindlustusandja küsib. Seni kuni hüvitise taotleja ei ole vajalikku teavet andnud, ei saa kindlustusandja hüvitist arvutada ega maksta.

Eeltoodud mõtet toetab ka perekonnaseaduse § 104, mille kohaselt otsejoones sugulased on kohustatud sellekohase nõude esitamise korral andma üksteisele teavet oma sissetulekute ja vara kohta, kui see on vajalik ülalpidamiskohustuse või elatise suuruse kindlakstegemiseks. Sissetulekute suuruse kohta tuleb nõudmise korral esitada tööandja tõendid ja muud asjakohased dokumendid.

Sama tuleneb ka VÕS § 448 lõikest 2.

Näitlik loetelu andmetest, mida tavaliselt küsitakse, vt p 5.

3.1 Hüvitist saama õigustatud isikud

Ülalpidamishüvitist on õigus saada inimesel, kelle suhtes hukkunul oli ülalpidamiskohustus. Samuti on õigus hüvitisele juhul, kui ülalpidamiskohustus oleks hiljem tekkinud hukkuu eeldatava eluea jooksul (VÕS § 129 lg 4 ja lg 5).

Ülalpidamiskohustus, seega ka õigus ülalpidamisele, tuleb perekonnaseadusest (PKS). Asjaolu, et surmasaanud isikul ei olnud ülalpeetava suhtes PKS-i järgi ülalpidamiskohustust, ei pruugi aga surma põhjustaja kahju hüvitamise kohustust välistada, kui esinevad VÕS § 129 lg 6 nimetatud asjaolud.⁷

⁶ Lahe, J.; Luik, O.-J.; Merila, M. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 111

⁷ Ibid.

Kuni 1. detsembrini 2024 kehtis liikluskindlustuse seadus, milles oli sätestatud hüvitist saada õigustatud isikute ring. Selles osas ei ole käesolevas metoodikas erinevust. Liikluskindlustuse seaduse kommenteeritud väljaandes⁸ on ülalpidamishüvitist saada õigustatud isikud liigitatud nii:

- isikud, keda surmasaanu pidi seadusest tulenevalt oma eluajal üleval pidama
- isikud, kelle ülalpidamise kohustus oleks surmasaanul seaduse alusel tekkinud tema eeldatava eluea jooksul
- surma ajaks eostatud, kuid veel sündimata laps
- isik, kes elas surmasaanuga koos nagu perekonnas või keda surmasaanu pidas ülal kõlbelise kohustuse alusel

Seega tavaliselt on hüvitise saamise õigus näiteks hukkunu:

- alaealisel lapsel (PKS § 97 lg 1)
- lapsel, kes täisealisena omandab põhi-, kesk- või kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes, kuid mitte kauem kui 21-aastaseks saamiseni (PKS § 97 lg 1)
- 21-aastaselt või vanemal lapsel, kes omandab kõrgharidust või õpib kutseõppe tasemeõppes ning kelle puhul on täidetud VÕS § 129 lg 6 tingimused

Näiteks juhul, kui täisealine laps õpib ka 21-aastasena või vanemana ülikoolis ja ta ei saa endale seetõttu ise ülalpidamist teenida, võib olla vanemal ülalpidamiskohustus. Vanemal on ülalpidamiskohustus ka juhul, kui on täidetud VÕS § 129 lg 6 tingimused. Vt selle kohta Riigikohtu lahend 3-2-1-53-06 p 14 (NB! Sel ajal kehtinud perekonnaseaduse § 60 ja § 63 sätestasid lapse ülalpidamise reeglid).

Näiteks võiks arvata, et VÕS § 129 lg 6 tingimused on täidetud siis, kui esinevad kõik alltoodud tingimused

- hukkunu pidas üliõpilast faktiliselt üleval, st andis elatist ning oleks seda eeldatavalt ka edaspidi teinud

- kannatanu hukkamise ajaks oli ülalpeetav alustanud kõrghariduse või kutsehariduse omandamist

- kannatanu õpib pidevalt, st katkestuseta ja nominaalse õppeaja jooksul. Bakalaureuseõppele vahetult järgnevad magistriõpingud loetakse katkestuseta õppimiseks

- on tavaline, et sel erialal ja neil tingimustel ei ole ülalpeetaval endal võimalik ülalpidamist muul viisil hankida

- muul abivajaval alanejal või ülenejal sugulasel, kes ei ole võimeline end ise ülal pidama (PKS § 97)
- leasel, kellega hukkunu elas koos (PKS § 16 lg 1)

PKS § 16 lg 1 kohaselt on abikaasad vastastikku kohustatud oma tööga ja varaga perekonda ülal pidama. Seega ei oma ülalpidamiskohustuse osas lese töövõime või võime endale elatist teenida tähendust. Siiski on töövõimelisel leasel üldjuhul õigus hüvitisele vaid pere üldkulude osas.

Lesel on õigus ülalpidamishüvitisele suuremas ulatuses, kui üksnes pere üldkulude osas siis, kui ülalpidamiskohustuse aluseks ei ole PKS § 16 lg 1.

Vaata ka p 3.4, kus on selgitatud lesele hüvitise maksmise aega.

- hukkunu registreeritud elukaaslasel (kooseluseadus § 7 lg 1 ja § 9)

Siin dokumendis hukkunu lese kohta käivat kohaldatakse ka registreeritud elukaaslase kohta.

⁸ Lahe, J.; Luik, O.-J.; Merila, M. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 111 kuni 114

Tavaliselt ei ole ülalpidamishüvitise saamise õigust hukkunu

- elukaaslasel, kes ei olnud hukkunuga abielus

Erandiks on olukord, kus hukkunu pidas elukaaslast üleval, elukaaslasel ei ole võimalik ennast ise üleval pidada ja hukkunu elukaaslane vajab ülalpidamist (VÕS § 129 lg 6).⁹

- vanemal, sh näiteks pensioniealisel vanemal

Vanema puhul on hüvitise saamise eelduseks muuhulgas see, et ta ei ole ise võimeline end üleval pidama (PKS § 97 lg 3).

Hüvitise saajate ringi määramisel tuleb arvestada ka PKS § 98 sätestatud õigustatud isikute järjestusega. Kui ülalpidamist saada õigustatud isikuid on mitu ja ülalpidamiskohustuslane ei ole võimeline neile kõigile ülalpidamist andma, siis eelistatakse alaealist last teistele lastele, lapsi kaugema astme alanejatele sugulastele, alanejat sugulast ülenejale sugulasele ning ülenejate sugulaste puhul lähema astme sugulast kaugema astme sugulasele.¹⁰

3.2 Hukkunu sissetulek, millega arvestatakse hüvitise suuruse määramisel

Tavaliselt on hüvitise arvutamise aluseks hukkunu õnnetuse eelne netotulu. Tavaliselt leitakse netotulu kannatanu sotsiaalmaksuga maksustatavast brutotulust, millest arvutatakse maha tulumaks ja isiku töötuskindlustusmaks. Vastava tulu arvutamise meetodika on koostanud LKF liikluskindlustuse seaduse § 29 lõigete 3 kuni 7 alusel.

Lisaks loetakse hüvitise arvutamise aluseks oleva õnnetuse eelse tulu hulka riigi poolt hukkunule makstud vanaduspension, töövõimetoetus jm selline toetus, mida maksti hukkunule üldise sissetuleku andmiseks ja mida ei hakka hiljem saama keegi teine.

Näiteks ei loeta hukkunu tulu hulka hukkunule makstud lapsetoetust, sest seda hakkab riigilt samade laste eest saama teine vanem või eestkostja. Samas võib olla erandolukord, mil teisele vanemale makstav lapsetoetus vähendab hüvitist (PKS § 101 lg 5), vt p 3.2.1.

Samuti ei kuulu siia hulka hukkunule makstud puudetoetus, sest selle eesmärk oli hukkunu puudest tingitud suurenenud vajaduste katmine.

3.2.1 Lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvestamine hüvitise suuruse arvutamisel

Juhul kui lähtutakse üldreeglist – ülalpidamishüvitise suuruse arvutamisel on üldjuhul aluseks hukkunu õnnetuse eelne perioodiline sissetulek – siis lapsetoetuse ja lasterikka pere toetusega hüvitise suuruse arvutamisel ei arvestata.

Kui aga olukord on selline, et ülalpidamishüvitise arvutamisel ei saa lähtuda eeltoodud üldreeglist ning hüvitis leitakse perekonnaseadusest tulenevast lapse miinimumelatisest, mis põhineb eelkõige lapse vajadustel, siis tuleb kindlasti arvestada ka PKS § 101 sätestatud miinimumelatisest arvutamise reeglitega, sh lg 5 põhimõttega, mille kohaselt vanem ei pea andma ülalpidamist ulatuses, milles lapse vajadused saab rahuldada lapsetoetuse ja lasterikka pere toetuse arvel.

⁹ Varul, P.; Kull, I.; Kõve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 687

¹⁰ Ülalpidamishüvitise saamiseks õigustatud isikute hierarhiat on käsitletud ka liikluskindlustuse seaduse kommenteeritud väljaandes. Lahe, J.; Luik, O.-J.; Merila, M. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 114

3.3 Hüvitise baassumma suuruse arvutamine

Esmalt jagatakse hukkuu sissetulek neljaks osaks.

Osa hukkuu sissetulekust	Selgitus
Oma tarbeks	30 kuni 80% sissetulekust kulutas hukkuu eelduslikult oma tarbeks. Ulatus sõltub ülalpeetavate arvust.
Pere üldkuludeks	Pere üldkulude hulka kuuluvad kulutused eluasemele, majapidamiskulud, transpordikulud, sidekulud. 2020. aastal moodustasid need kulud kokku 20% leibkonna kuludest. Vt Statistikaameti andmed LE211: LEIBKONNALLIHKME KULUTUSED AASTAS TULUKVINTIILI JÄRGI, mille järgi nende kulude osakaal ei sõltu märkimisväärselt pere tuludest. Pere üldkulude osa on 20% hukkuu sissetulekust.
Ülalpeetavatele	Kui ülalpeetavaid on - üks, siis on vastava osa suurus 30% hukkuu sissetulekust - kaks, siis on vastava osa suurus 40% hukkuu sissetulekust - kolm või enam, siis on vastava osa suurus 50% hukkuu sissetulekust Siin jaotuses ei loeta ülalpeetavate hulka hukkuu leske, kui lehel on õigus hüvitisele vaid pere üldkulude osas. Kui ülalpeetavaid ei ole, siis on see osa 0.
Säästmiseks, vt ka p 3.8.6	See osa hukkuu õnnetuse eelsest tulust, mis ületab kolme keskmist palka (netosumma käesolevas metoodikas viidatud metoodika järgi arvutatuna) loetakse säästudeks ning seda ei arvestata ülalpidamishüvitise arvutamisel. Teisisõnu – eeltoodu kolm osa (oma tarbeks, pere üldkuludeks, ülalpeetavale) leitakse nii, et arvesse võetakse hukkuu netosissetulek või kui see on suurem, kui kolmekordne keskmine palk netosummana arvutuse tegemise ajal, siis kolmekordne keskmine palk netosummana.

Kuni 1. detsembrini 2024 kehtinud liikluskindlustuse seaduse § 27 lg 2 kohaselt eeldati, et hukkuu kasutas oma tarbeks 2/5 (40%) sissetulekust ja ülejäänud ehk 3/5 (60%) jagati ülalpeetavate vahel. Tabelis toodu lähtub samast põhimõttest, kuid arvestab ka ülalpeetavate arvuga. Ülaltoodud jaotuse puhul on eeskujuks olnud Soome vastav metoodika, vt <https://www.liipo.fi/media/liikennevakuutusken-korvausohjeet-2023.pdf>.

Järgnevalt otsustatakse, kas ja kellele makstakse pere üldkulude osa. Pere üldkulu osa makstakse üksnes siis, kui hukkuu elas ühises majapidamises

- lesega, kel on õigus vaid pere üldkulude osas hüvitisele või
- inimesega, kellel on õigus ülalpidamishüvitise ülalpeetava osale

Kui hukkuu elas koos lesegaga, siis makstakse kogu pere üldkulude hüvitise osa lesele. Kui hukkuu ei elanud koos lesegaga, siis jagatakse summa kõikide hukkunuga koos elanud ülalpeetavate vahel võrdselt.

Kolmanda sammuna leitakse iga ülalpeetava kohta baassumma vastavalt ülalpeetavate arvule. Selleks jagatakse ülalpeetavate vahel jagamisele kuuluv hukkuu sissetuleku osa võrdselt kõigi vahel, kellel on õigus ülalpidamishüvitisele, vt ülalolevas tabelis rida „Ülalpeetavatele“.

Kui lehel on õigus üksnes pere üldkulude osa hüvitisele, siis arvutatakse lese hüvitise baassumma valemiga:

$$HBS = NTEL\check{O}_{p\check{a}ev} \times 20\% , \text{ kus}$$

HBS – hüvitise baassumma

NTEL $\check{O}_{p\check{a}ev}$ – hukkuu keskmine netotulu päevas enne kindlustusjuhtumit vastavalt netotulu arvutamise metoodikale, vt selgitus p 3.2 ja arvestades p 3.8.6 põhimõtet

20% – pere üldkulude osa kannatanu õnnetuse eelsest sissetulekust

Kui lesel on õigus lisaks pere üldkulude osa hüvitisele ka ülalpeetavate osale hüvitisest, siis arvutatakse lese hüvitise baassumma valemiga:

$$HBS = NTEL\ddot{O}_{päev} \times \left(20\% + \frac{\ddot{U}PO}{\ddot{U}PA} \right), \text{ kus}$$

HBS – hüvitise baassumma päeva kohta

NTEL $\ddot{O}$ _{päev} – hukkunu keskmine netotulu päevas enne kindlustusjuhtumit vastavalt netotulu arvutamise meetodikale, vt selgitus p 3.2 ja arvestades p 3.8.6 põhimõtet

20% – pere üldkulude osa kannatanu õnnetuse eelsest sissetulekust

ÜPO – osakaal (väljendatuna protsentides) hukkunu sissetulekust, mis sõltuvalt ülalpeetavate arvust läheb ülalpeetavate vahel jagamisele, vt eeltoodud tabel rida „Ülalpeetavatele“

ÜPA – ülalpeetavate arv, kelle vahel jagatakse ülalpeetavate osa ülalpidamishüvitisest, st osa, mis on ülalolevas tabelis real „Ülalpeetavatele“

Kui pere üldkulude osa jagatakse ülalpeetavate vahel, siis arvutatakse ülalpeetava hüvitise baassumma valemiga:

$$HBS = NTEL\ddot{O}_{päev} \times \frac{20\% + \ddot{U}PO}{\ddot{U}PA}, \text{ kus}$$

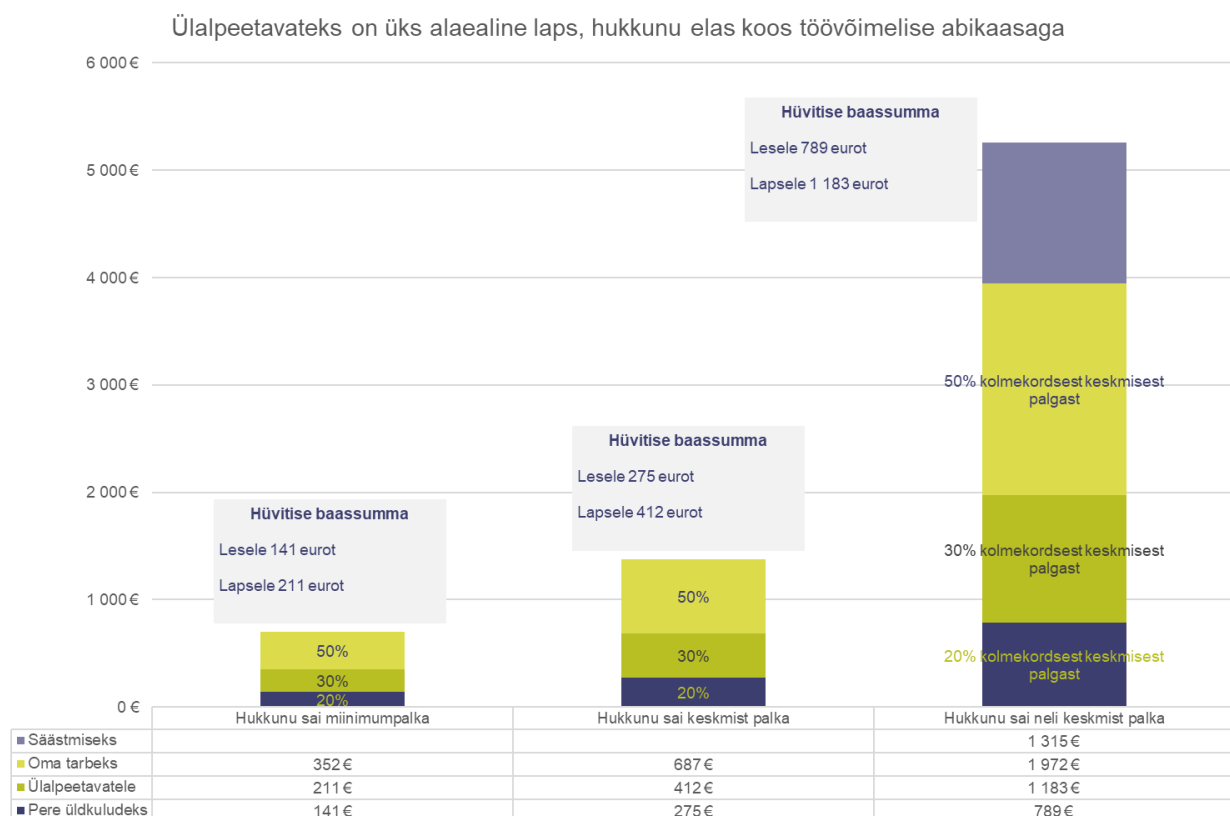
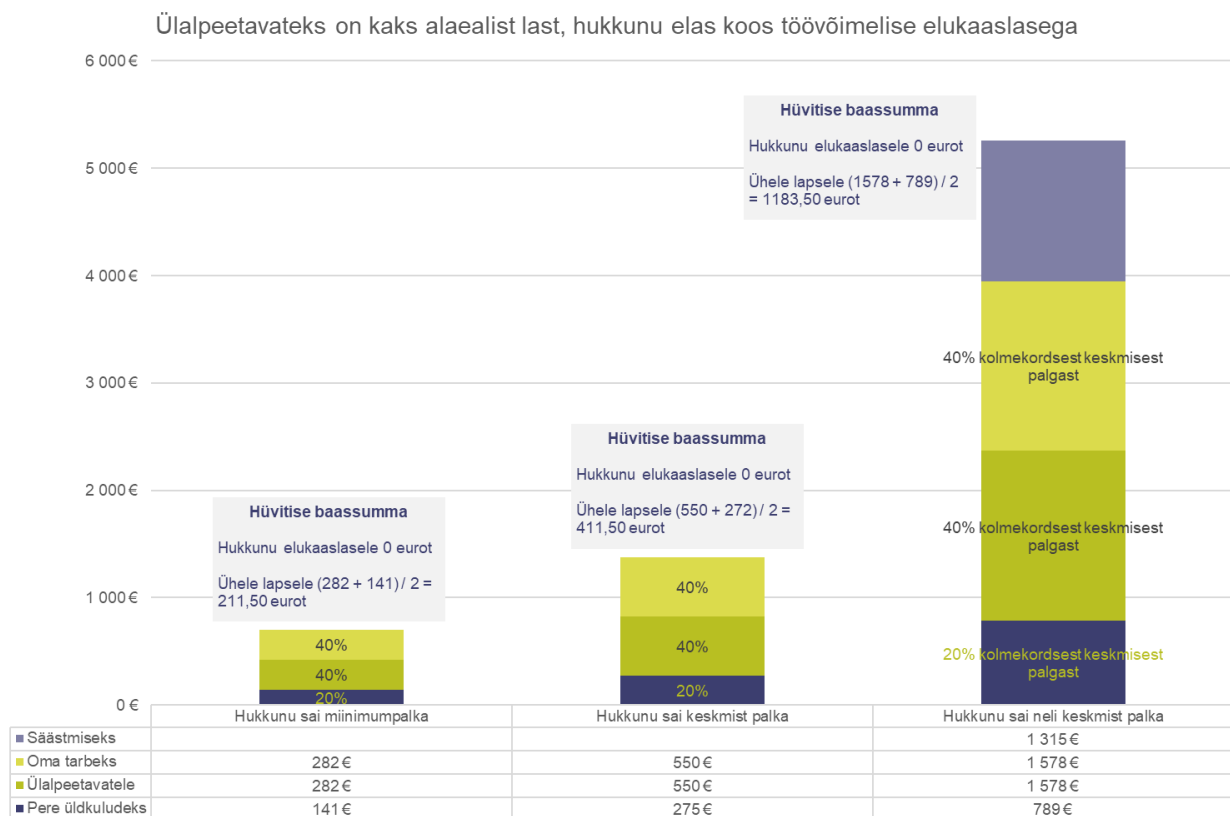
Lühendite selgitused vt ülal.

Kui pere üldkulude osa ei jagata ülalpeetavate vahel, siis arvutatakse ülalpeetava hüvitise baassumma valemiga:

$$HBS = NTEL\ddot{O}_{päev} \times \frac{\ddot{U}PO}{\ddot{U}PA}, \text{ kus}$$

Lühendite selgitused vt ülal.

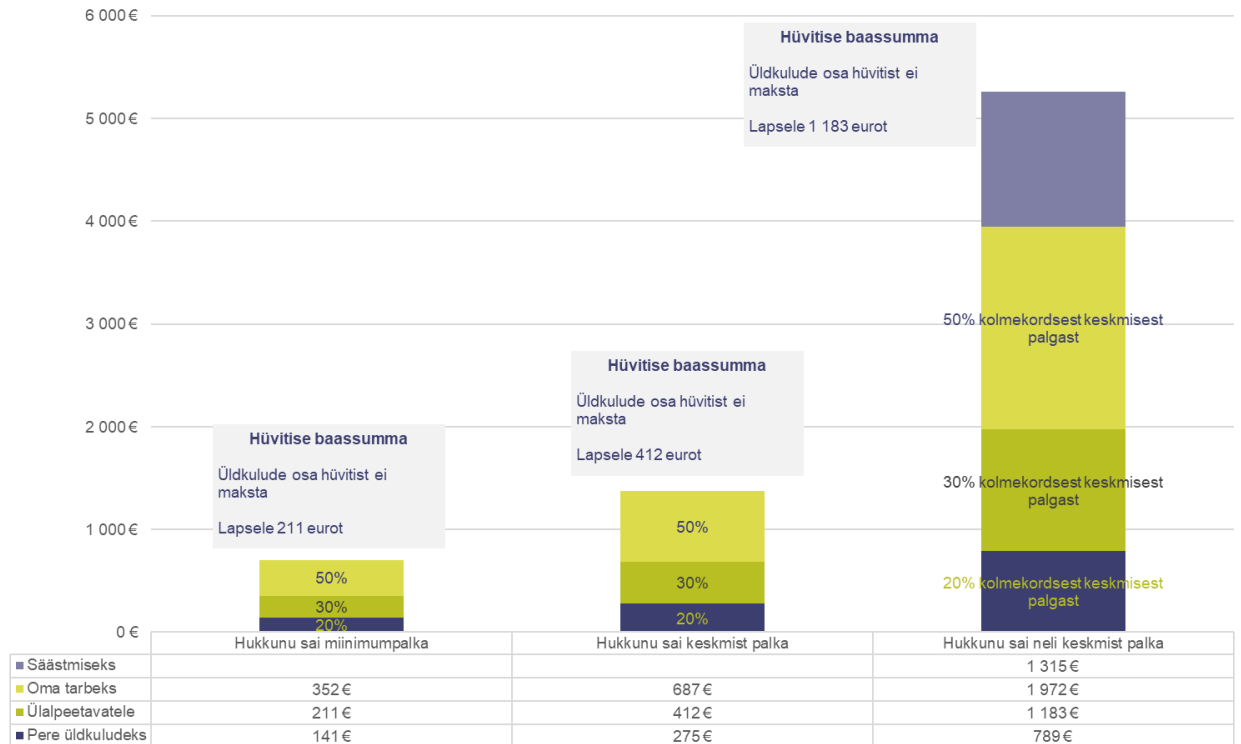
Näited selgitamaks kannatanu sissetuleku jaotuse ja hüvitise baassumma kujunemist ¹¹

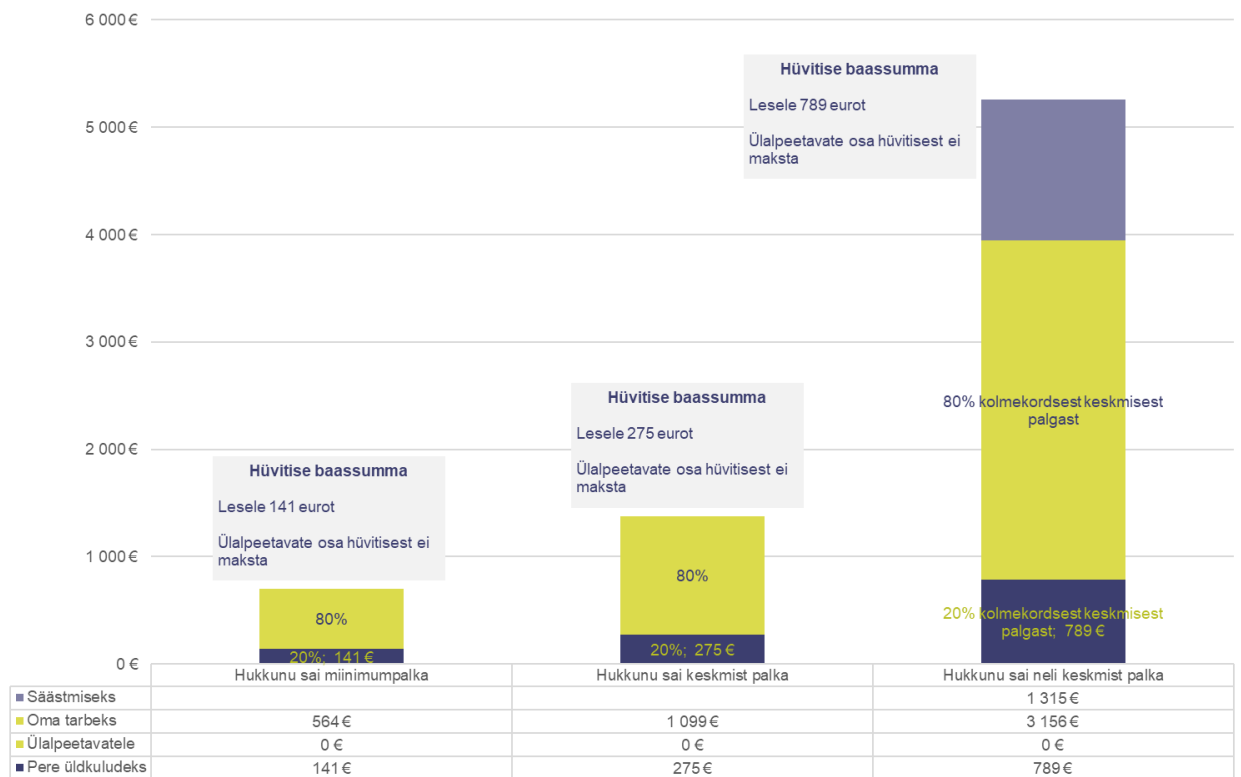
¹¹ Kõik siin toodud näited on arvatud 2023. aasta töötasu alammäära (brutosumma 725 eurot kuus) järgi leitud netotulu (704 eurot), keskmiseks palgaks on arvatud 1685 eurot bruto ja 1374 eurot neto ning neli keskmist palka 6740 eurot bruto ja 5260 eurot neto.

Hüvitise baassumma on näites arvatud 30 päeva kohta, indeksiga 1,0, kindlustusandja vastutuse ulatus 100%, vt valem p 4.1.

Ülalpeetavateks on üks alaealine laps, hukkunu elas üksinda, st eraldi majapidamises ülalpeetavast

Hukkunul ei olnud ülalpeetavaid, hukkunu elas koos töövõimelise abikaasaga

3.4 Hüvitise maksmise periood

Hüvitise maksmise periood algab

- kannatanu surmale järgmisest päevast või

Õiguslikus mõttes tuleks surmana käsitleda ajusurma, s.o seisundit, kus inimese peaaegu funktsioonid on pöördumatult lakanud.¹²

- päevast, mil ülalpeetaval tekib õigus saada ülalpidamist, kui see on hukkunu lahkumise päevale järgnevast päevast hiljem

Viimane rakendub näiteks juhul, kui sünnib laps, kelle hukkunu oli eostanud, kuid kes ei olnud õnnetuse ajaks veel sündinud.

Kahju tuleb hüvitada perioodiliste maksetena ülalpidamiskohustuse lõppemiseni, aga mitte kauem kui surmasaanu eelduslik eluiga, milleks on sellises vanuses isiku keskmine eeldatav eluiga.¹³ Kindlustusandja hüvitamiskohustus lõppeb, kui kindlustussumma on välja makstud. Seega hüvitist tuleb maksta seni, kuni

- lõppenuks hukkunu ülalpidamiskohustus

Näiteks, kui hukkunu täisealine ülikoolis õppiv laps saab 21 aastat vanaks ja ta ei vaja ülalpidamist, siis lõppeb ka ülalpidamiskohustus.

Samuti lõppeb ülalpidamiskohustus siis, kui hukkunu abikaasa uuesti abiellub.

- saabub hukkunu oodatava eluea lõpp (VÕS § 129 lg 3)

Kui muud andmed puuduvad, võib seejuures lähtuda inimese keskmisest elueast Eestis¹⁴.

Praktikas arvestatakse Statistikaameti oodatava eluea ja elada jäänud aastate statistikaga (RV045: OODATAV ELUIGA SÜNNIMOMENDIL JA ELADA JÄÄNUD AASTAD SOO JA VANUSE JÄRGI). Arvesse võetakse õnnetuse toimumise ajale kõige lähedasem aeg. Näiteks, kui 09.03.2023 toimunud õnnetuses hukkus 47-aastane mees, siis sel ajal oli kõige uuem statistika avaldatud 2021. aasta seisuga ning selle järgi oleks 47-aastaselt mehel elada veel keskmiselt 28,11 aastat.

Juhul, kui on teada, et hukkunu põdes mõnd haigust, mis tema oodatavat eluiga keskmisega võrreldes lühendas, siis arvestatakse ka sellega.

- väljamakstud hüvitiste summa ületab kindlustussummat

Arvestada tuleb, et liikluskindlustuse kindlustussumma on määratud fikseeritud summana ühe kindlustusjuhtumi kohta, olenemata kahjustatud isikute arvust kõikide isikukahju liikide peale kokku.

Hukkunu lesele hüvitise maksmise perioodi määramisel arvestatakse üldist kahju vähendamise kohustust (VÕS § 139), st kohustust ise sissetulekut hankida või kulutusi vastavalt ümber korraldada. Tavajuhul võiks lesele hüvitise maksmise aeg piirneda kolme aastaga. See peaks olema piisav aeg ümberkorraldusteks.

Eeltoodust on erandiks näiteks olukord, kus lesk

- on õnnetuse ajal pensioniealine. Selles vanuses elu ümberkorraldamine ei pruugi olla jõukohane ning sel puhul tuleb tavaliselt hüvitist maksta kuni lese surmani arvestades ka eeltoodud üldisi hüvitise maksmise lõpetamise tingimusi
- kasvatab eelkooliealist last. Sel juhul võiks nimetatud kolmeaastane periood alata lapse kooliealiseks saamisest alates

¹² Varul, P.; Kull, I.; Kõve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 685

¹³ Varul, P.; Kull, I.; Kõve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 687

¹⁴ Lahe, J.; Luik, O.-J.; Merila, M. Liikluskindlustuse seadus. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2017, lk 113

3.5 Hüvitise maksmise sagedus

Hüvitist tuleb maksta kolme kuu eest ette (VÕS § 136 lg 2 ja 3).

Näiteks, kui õigus ülalpidamishüvitisele tekkis 29.12.2023, kahju hüvitamise nõue esitati 06.01.2024 ja kindlustusandja maksab esimese hüvitise 15.01.2024, siis on esimene hüvitis perioodi 29.12.2023 kuni 31.01.2024 eest ja lisaks kolme kuu eest ette, st ka hüvitis perioodi 01.02.2024 kuni 30.04.2024 eest. Järgmine hüvitis makstakse 2024. aasta aprillis perioodi 01.05.2024 kuni 31.07.2024 eest.

Kui eeldatavaks hüvitise maksmise ajaks ei ole teada, kas hüvitist tuleb maksta või mitte, siis makstakse hüvitis selle ajani, mil kannatanul on kindlasti õigus hüvitisele. Edasine hüvitise maksmine peatatakse, kuni õigus hüvitisele on selgunud.

Näiteks, kui hukkunu täisealine laps lõpetab gümnaasiumi ja ei ole selge, kas ta õpinguid jätkab, siis lõpetatakse hüvitise maksmine perioodi lõpuga, mis kattub gümnaasiumi lõpetamise ajaga. Kui hiljem selgub, et ülalpeetav jätkab õpinguid, siis jätkatakse hüvitise maksmist, sh makstakse välja vahepeal maksmata jäetud hüvitis.

3.6 Nn lump sum hüvitised ehk perioodilise hüvitise asemel ühekordse hüvitise kokku leppimine

Liikluskindlustuse kindlustusandja ja hüvitise saaja vaheline kokkulepe, millega kindlustusandja maksab ühekordse kokkuleppelise summa (*lump sum*) kahju eest, mille täpne suurus ei ole teada (kahju suurus selgub tulevikus) ja hüvitise saaja loobub edasistest nõuetest, ei ole lubatud.

VÕS § 136 lg 2 kohaselt tuleb surma põhjustamise, kehavigastuste tekitamise või tervise kahjustamise korral kahju hüvitada perioodiliste maksetena, välja arvatud juhul, kui vastavalt kahju iseloomule on mõistlik kahju hüvitamine ühekordselt makstava rahasummana (nt kulutused invavarustusele, ümberkoolitamise kulud vms). Seadusandja pole kindlustusandjale või mõnele teisele kahju hüvitamiseks kohustatud isikule jätnud selles osas hüvitise saajaga kokkuleppimise võimalust.

Kindlustusandja ja kahju tekitaja on kannatanu ees solidaarvõlgnikud. Ei saa tekkida olukorda, kus kindlustusandja ja hüvitise saaja lepivad omavahel kahju hüvitamises kokku nii, et hiljem võib hüvitise saaja nõuda kahju hüvitamist kahju tekitajalt kui solidaarvõlglaselt.

Isegi kui lähtuda teoreetiliselt, et kokkulepe ülalpidamishüvitise tasumiseks ühekordse maksena ei ole seadusega keelatud, siis tuleb arvestada, et VÕS § 136 on dispositiivne üksnes § 106 toodud piirides. VÕS § 106 lg 2 kohaselt on tühine kokkulepe, mis võimaldab võlgnikul (kindlustusandjal) täita kohustuse oluliselt erinevana võlausaldaja poolt mõistlikult eeldatust või mis muul viisil ebamõistlikult välistab vastutuse või piirab seda. Eeltoodud sättest lähtuvalt on kindlasti tühised kokkulepped kindlustusandja ja hüvitise saaja vahel, mille kohaselt hüvitise saajale hüvitatakse ühekordse maksena summa, mis oleks oluliselt väiksem saadaolevast perioodiliste maksetena makstavast hüvitiste summast.

3.7 Hüvitise ümberarvutamine

Hüvitis arvutatakse näiteks ümber, kui

- ülalpidamishüvitist saama õigustatud isikute arv suureneb

Analoogselt PKS § 108 regulatsiooniga on kindlustusandjal kohustus maksta hüvitis tagasiulatuvalt kuni ühe aasta eest enne nõude esitamist.

- õigustatud isikute arv ülalpidamishüvitise maksmise perioodil väheneb

Näiteks, kui 31.05.2025 oli kolm hüvitise saajat (kolm alaealist last) ja alates 01.06.2025 on kaks hüvitise saajat (üks lastest kaotas õiguse hüvitisele), siis arvutatakse kahele ülalpeetavale uus hüvitise baassumma.

Erandina eeltoodust ei arvutata hüvitist ümber juhul, kui lesele lõpetatakse pere üldkulude osa hüvitise maksmine lähtuvalt metoodikas toodud reeglitest.

3.8 Näited erandlikest olukordadest

3.8.1 Elatis on määratud täitedokumendiga

Juhul, kui ülalpeetavale on määratud elatis täitedokumendiga (näiteks kohtuotsus või elatise nõude kohta notariaalselt tõestatud kokkulepe, millega võlgnik on andnud nõusoleku alluda kohesele sundtäitmisele), siis maksab kindlustusandja sellele ülalpeetavale hüvitist üldjuhul vastavas dokumendis määratud ulatuses, indekseerides seda vastavalt käesolevas metoodikas toodud reeglitele. Kõnealuse erandi alla ei käi näiteks olukorrad, kus elatis on määratud lihtkirjaliku kokkuleppega.

Selles olukorras lõppeb kindlustusandja kohustus maksta hüvitist alates ajast, mil oleks lõppenud kannatanu kohustus elatist maksta selle täitedokumendi järgi.

Siiski juhul, kui käesolevas metoodikas toodud üldreeglite kohaselt arvatud ülalpidamishüvitis on väiksem kui kõnealuses täitedokumendis määratud hüvitis, piirneb kindlustusandja hüvitis üldreeglite kohaselt arvatud hüvitisega.

3.8.2 Hukkunul ei olnud enne õnnetust sissetulekut, millest ülalpidamist anda ning tal ei oleks olnud võimalik sellist sissetulekut ka tulevikus saada

Juhul, kui hukkunu ei andnud enne õnnetust ülalpidamist ja ta saanud enne õnnetust üldse sissetulekut või oli see väga väike (näiteks koosnes vaid töövõimetoetusest) ning ka tulevikus ei oleks olnud tõenäoline, et inimene oleks hakanud mõistlikku tulu saama (näiteks oli ta puuduva töövõimega), siis on tegu erandliku olukorraga, kus võib eeldada, et surmasaanu ei oleks ka tulevikus ülalpidamist andnud.

Sellises olukorras ei pea ka kindlustusandja ülalpidamishüvitist maksma, sest hüvitis peaks vastama ülalpidamise suurusele, mida surmasaanu oleks sellele isikule andnud (VÕS § 129 lg 3).

Siinjuures on oluline, et täidetud on kõik kolm esimeses lõigus toodud tingimust. Näiteks, kui kannatanu andis enne õnnetust ülalpidamist oma olemasoleva vara arvelt ilma, et ta oleks omanud perioodilist sissetulekut, siis tähendab see, et ülalpeetaval on õigus saada kindlustusandjalt ülalpidamishüvitist.

Näiteks, kui hukkunu enne õnnetust ülalpidamist ei andnud, sest tal ei olnud sissetulekut, millest ülalpidamist anda, kuid tal oleks olnud võimalik tulevikus sellist sissetulekut saada, siis on ülalpeetaval õigus ülalpidamishüvitisele.

3.8.3 Hukkunul ei olnud enne õnnetust sissetulekut, millest ülalpidamist anda, kuid tal oleks eeldatavalt olnud võimalik sellist sissetulekut tulevikus saada

Tegu on olukorraga, kus hukkunul enne õnnetust ei olnud sissetulekut või oli see väga väike, kuid ei ole välistatud, et kannatanu sissetulek oleks tulevikus paranenud nii, et ta oleks saanud ülalpidamist anda. Siia hulka ei kuulu selline olukord, kus kannatanu andis enne õnnetust ülalpidamist oma muust varast ilma sissetulekut saamata.

Juhul, kui hukkunu ei saanud enne õnnetust sissetulekut või oli netotulu päeva kohta väiksem kui Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäära ja arvu 30 jagatis, loetakse kannatanu sotsiaalmaksuga maksustatavaks brutotuluks Vabariigi Valitsuse kehtestatud töötasu alammäära ja arvu 30 jagatis ning hüvitis arvutatakse selle järgi.

Kui hukkunu ei saanud enne õnnetust sissetulekut, siis on hüvitist saama õigustatud üksnes alaealised lapsed ja seda vaid osas, mis p 3.3 järgi läheb ülalpeetavate vahel jagamiseks, st viidatud punktis olevas tabelis real „Ülalpeetavatele“ märgitud osa.

3.8.4 Hüvitise arvutamine, kui selle aluseks ei ole hukkunu sissetulek vastavalt punktile 3.2

Võib esineda olukord, kus hukkunul ei olnud enne õnnetust käesoleva metoodika p 3.2 kohast sissetulekut, kuid ta andis ülalpidamist. Sel juhul tuleb hüvitise saajal tõendada, mis ulatuses hukkunu ülalpidamist andis ning oleks eeldatavalt andnud ka tulevikus. Sellisteks tõenditeks on näiteks

- ülalpeetava pangakonto väljavõte, millelt on näha maksed kannatanult ülalpeetavale
- tõendid, mis näitavad, et hukkunu kandis ülalpeetavaga seotud kulutusi, sh näiteks lapse treeningute või huviringi kulu kandmine

Üldjuhul ei ole kannatanul võimalik tõendada sularahas tehtud makseid hukkunult ülalpeetavale.

Nii saadakse ülalpidamishüvitise baassumma, millele rakendatakse ülejäänud arvutusvalemi osasid, näiteks indekseerimist jmt.

Selle olukorra hulka kuuluvad ka juhud, kus hukkunu andis ülalpidamist oma õnnetuse eelsest ettevõtlustulust, stipendiumist, toetustest, üüri- või renditulust, litsentsitasust vms. Samuti kuuluvad siia olukorrad, kus hukkunud ei olnud enne õnnetust perioodilist sissetulekut ja ta andis ülalpidamist näiteks oma olemasolevast varast.

Kui hukkunu andis ülalpeetavale Eesti elatustasemega võrreldes selgelt ülisuurt ülalpidamist, siis võib arvata, et kahju tekitaja vastutus on VÕS § 140 kohaselt väiksem.

3.8.5 Olukord, kus p 3.1 järgi ülalpidamishüvitist saama õigustatud isik ei vaja ülalpidamist

Kui kannatanul oli ülalpeetava suhtes seadusest tulenev ülalpidamiskohustus, kuid kannatanu ei andnud ülalpidamist ega oleks tuleviks andnud, sest ülalpeetava varanduslik seis oli ka ilma ülalpidamiseta piisav, siis ei ole ka kindlustusandjal tavaliselt ülalpidamishüvitise maksmise kohustust.

Näiteks 20-aastane üliõpilane, kes töötab ning faktiliselt ei vaja ega saa oma vanematelt ülalpidamist.

VÕS § 129 lg 3 kohaselt tuleb maksta hüvitisena summa, mis vastaks ülalpidamise suurusele, mida surmasaanu oleks oma eeldatava eluea kestel sellele isikule andnud. PKS § 99 kohaselt lähtutakse ülalpidamise ulatuse määramisel ülalpidamist saama õigustatud isiku vajadustest.

Siiski erinevalt eeltoodust – alaealisel lapsel on alati õigus hüvitisele.

3.8.6 Olukord, kus p 3.2 järgi arvutatud sissetuleku järgi arvutatud hüvitis ületab ilmselgelt summat, mida hukkunu oleks ülalpidamiseks andnud

On ilmselge, et teatud sissetulekust alates ei kuluta inimene kogu sissetulekut ülalpidamise andmiseks ja enda tarbeks, vaid osa jääb säästudeks. Seda piiri ei ole võimalik täpselt määrata, kuid võib arvata, et juhul, kui inimene saab igakuiselt suuremat tulu kui kolm keskmist palka, siis peaks tavaolukorras jääma raha ka säästudeks.

Sellest lähtuvalt ei arvestata hüvitise baassumma määramisel kannatanu sissetulekuna rohkem kui kolm Eesti keskmist brutopalka kuus. Arvesse võetakse arvutuse ajal kõige uuem Statistikaameti avaldatud kogu aasta kohta käiv keskmine brutopalk.

Näiteks, kui hüvitise baassummat arvutatakse 9. märtsil 2023, siis on Statistikaamet avaldanud keskmise brutopalka 2023. aasta jaanuari, 2022. aasta IV kvartali ja 2022. aasta kohta kokku. Arvesse võetakse kõnealuses kontekstis 2022. aasta kohta käiv keskmine brutopalk. Kuu ja kvartali keskmised palgad kõiguvad eri põhjustel (eelkõige sesoonsetel) palju ja need ei ole seetõttu kasutatavad.

Aluseks on Statistikaameti andmed PA111 (https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_palk-ja-toojeukulu_palk_luhiajastatistika/PA111): Keskmine brutokuupalk

2022. aasta keskmine brutopalk oli 1685 eurot. Seega suurim brutotulu, millest arvutatakse ülalpidamishüvitise baassumma antud näite puhul on 5055 eurot (lähtuvalt erinevatest sisenditest umbes 3900 eurot neto).

Kui siintoodud põhimõte viib hüvitise saaja hinnangul vale tulemuseni, siis peab hüvitise saaja suurema hüvitise taotlemiseks tõendama, et hukkunu oleks andnud ülalpidamist suuremas summas. Näiteks kui tavapärasest suuremad kulutused olid vajalikud ülalpeetava tervisliku seisundi tõttu. Kui hukkunu andis ülalpeetavale Eesti elatustasemega võrreldes selgelt ülisuurt ülalpidamist, siis võib arvata, et kahju tekitaja vastutus on VÕS § 140-st tulenevalt väiksem.

3.8.7 Hüvitis lesele juhul, kui lese sissetulek enne õnnetust ületas oluliselt hukkunu sissetulekut

Näiteks olukorras, kus hukkunu ei töötanud ning perekonna huvides tehtud kulutused kanti lese sissetulekust, ei ole leasel õigust hüvitisele. Sama mõte tuleb ka punktides 3.8.2 ja 3.8.3.

4 ÜLALPIDAMISHÜVITISE ARVUTAMISE VALEM

Käesolevas punktis toodud valemid on üldistus, mis võtavad arvesse punktis 3 toodud põhimõtteid eeldusel, et hüvitise maksmise aluseks on kannatanu sissetulek. Siintoodud valemid on tavaliselt aluseks ülalpidamishüvitise suuruse arvutamiseks.

4.1 Hüvitis ülalpeetavale või lesele, kel on õigus vaid pere üldkulude osa hüvitisele

Hüvitis ühe kuu kohta arvutatakse valemiga:

$$Hüvitis = HBS \times PA \times KBP_{muut} \times KAV\% - TKP - MH, \text{ kus}$$

Hüvitis – hüvitis ühe kuu kohta

HBS – hüvitise baassumma, vt p 3.3

PA – päevade arv, mille eest vastav hüvitis on arvutatud, vt selgitus tagapool

KBP_{muut} – keskmise brutopalka suhteline muutus, vt selgitus tagapool

KAV% – kindlustusandja vastutuse ulatuse protsent, vt selgitus tagapool

TKP – ülalpeetavale Sotsiaalkindlustusameti poolt makstav toitjakaotus- või rahvapensioni summa, mille suhtes on Sotsiaalkindlustusametil õigus esitada kindlustusandjale tagasinõue

MH – muu hüvitis, mida ülalpeetav saab kindlustusjuhtumi tõttu saamata jääva ülalpidamise kompenseerimiseks ja mida võib hüvitisest maha arvata

Päevade arv, mille eest vastav hüvitis on arvutatud

Tavaliselt on ühe kuu hüvitise arvutamisel päevade arvuks 30 sõltumata päevade arvust kuus. Kuivõrd Eestis on üldlevinud, et inimese palk ei sõltu päevade arvust kuus ning hüvitise aluseks on tavaliselt inimese palk, siis on asjakohane, et ka ülalpidamishüvitise suurus ei sõltu päevade arvust kuus. Sellisel puhul on tavaline ka muudel elualadel, et kuu pikkuseks loetakse 30 päeva.

Üksnes juhul, kui hüvitist makstakse lühema perioodi eest – esimene või viimane hüvitise maksmise kuu, vt p 3.3 – on teguri PA väärtus 30-st erinev.

Näiteks, kui kannatanu hukkus 05.03.2024, siis tuleb hüvitist maksta alates 06.03.2024. Kui esimene hüvitis makstakse 2024. aasta märtsis, siis arvestatakse märtsi hüvitise puhul 26 päevaga, aprilli, mai ja juuni hüvitise puhul iga kuu kohta 30 päevaga.

Keskmise brutopalka suhteline muutus

Kuivõrd hüvitise aluseks on hukkunu õnnetuse eelne sissetulek ning hüvitise maksmise aeg on pikk, siis tuleb seda muuta vastavalt sellele, kuidas oleks eeldatavalt hukkunu sissetulek muutunud. Seda ei ole võimalik täpselt teada saada. Seetõttu on meetodikas tehtud eeldus, et hukkunu sissetulek oleks muutunud samamoodi, nagu muutub keskmine brutopalk Eestis.

Kuigi hüvitise aluseks on üldjuhul kannatanu õnnetuse eelne netosissetulek, siis muutusena kasutatakse brutopalka muutust, sest

- brutopalka kohta saadav teave on Statistikaameti andmetest lihtsasti leitav
- maksumuudatuse mõju oleks olnud ka siis, kui juhtunut poleks olnud ja hukkunu oleks ise jätkanud ülalpidamise andmist

$$KBP_{muut} = \frac{KBP_{arvutatav\ period}}{KBP_{enne\ õnnetust}}$$

KBP_{enne õnnetust} – keskmine brutopalk perioodis, mil kindlustusjuhtum toimus või sellele vahetult eelnevas perioodis. Aluseks on Statistikaameti andmed PA111 (https://andmed.stat.ee/et/stat/majandus_palk-ja-toojeukulu_palk_luhiajastatistika/PA111): Keskmine brutopalk, eurot; Kokku – kõik tegevusalad; Kvartal, mil õnnetus toimus või juhul, kui seda ei ole veel avaldatud, siis sellele eelnev kvartal.

KBP_{arvutatav period} – keskmine brutopalk kvartalis, millesse langeb perioodi, mille hüvitist arvutatakse. Juhul kui see ei ole avaldatud, siis arvutamise hetkeks viimati avaldatud keskmine brutopalk kuus

Kindlustusandja vastutuse ulatuse protsent

Kindlustusandja vastutuse ulatus võib olla väiksem kui kogu kahju. Kindlustusandja võib hüvitist vähendada kannatanu enda osa võrra tekkinud kahjus. Kui olukord on selline, et inimesele tekitatud kahju eest vastutavad kahe sõiduki juhid ja sellest tulenevalt kaks eri kindlustusandjat, siis sel juhul tuleks siin valemis jätta vastutuse ulatuse määraks 100% ning jagada kogu hüvitis kahe seltsi vahel.

Kindlustusandja ei vastuta täies mahus kahju hüvitamise eest, kui kannatanul oli enda osa kahju tekkimises või selle suuruses. Näiteks, kui kannatanu enda osa õnnetuse tekkimises oli 20%, siis määratakse valemis seltsi vastutuse ulatuseks 80%.

Samas, kui olukord on selline, et inimesele tekitatud kahju eest vastutavad kahe sõiduki juhid ja sellest tulenevalt kaks eri kindlustusandjat, siis sel juhul tuleks siin valemis jätta vastutuse ulatuse määraks 100% ning jagada kogu hüvitis kahe seltsi vahel.

Näiteks, kui jalakäija sai viga nii, et jäi kahe auto vahele ning mõlema auto juhid vastutavad ühtmoodi tekkinud kahju eest, siis auto A liikluskindlustuse kindlustusandja vastutab 50% ulatuses ja auto B liikluskindlustuse kindlustusandja samuti 50% ulatuses. Sel juhul tuleb arvutada kliendi hüvitis nii, et vastutuse ulatus on 100% ning jaotada kahe hüvitise lõppsumma seltsi vahel pooleks.

Toitjakaotus- või rahvapensioni summa

Tavaline on, et hüvitise arvutamisel võetakse arvesse toitjakaotuspension – selle võrra vähendatakse hüvitist. Juhul, kui täidetud on alltoodud tingimused, siis makstakse rahvapensionit ka toitjakaotuse korral:

- surnud perekonnaliikmel puudus pensioni taotlemiseks vajalik pensionistaaž
- surnud perekonnaliige elas vahetult enne pensioni taotlemist vähemalt ühe aasta Eestis

Hüvitise arvutamisel tohib arvestada vaid sellise pensioniga, mida makstakse ülalpidamise vähenemise kompenseerimiseks. Seega näiteks vanaduspensioni, mida ülalpeetav ise saab üksnes oma vanuse tõttu, ülalpidamishüvitistest maha arvata ei tohi.

Teatud juhtudel maksustatakse toitjakaotus- või rahvapension tulumaksuga. Hüvitise arvutamisel arvestatakse netosummaga.

Muu hüvitis, mida ülalpeetav saab kindlustusjuhtumi tõttu saamata jääva ülalpidamise kompenseerimiseks ja mida võib hüvitistest maha arvata

Metoodika koostamise ajal ei ole teada, mis kompensatsioon see võiks olla. See on pigem teoreetiline.

Hüvitistest ei saa näiteks pärandit maha arvestada.¹⁵ Samuti ei saa arvestada vabatahtliku kindlustuse hüvitisi, st kui näiteks on õnnetusjuhtumikindlustus ja selle alusel tehakse pärijatele väljamakse, siis selle võrra ei tohi ülalpidamishüvitist vähendada.

Ka ei kuulu siia hulka tavaliselt näiteks lapsetoetus või muu toetuse summa, mida ülalpeetav sai ka enne kindlustusjuhtumit, milles tema ülalpidaja hukkus. Erand vt 3.2.1.

4.2 Hüvitis Sotsiaalkindlustusametile

Riikliku pensionikindlustuse seaduse § 48 lg 3 kohaselt nõuab liiklusõnnetuse tõttu toitja kaotuse korral Sotsiaalkindlustusamet väljamakstud toitjakaotus- või rahvapensioni summad sisse liikluskindlustusega tegelevalt kindlustusandjalt, kui riiklikku pensioni saaval isikul tekib nõudeõigus liikluskindlustusega tegeleva kindlustusandja vastu.

¹⁵ Varul, P.; Kull, I.; Kõve, V.; Käerdi, M.; Sein, K. Võlaõigusseadus I. Kommenteeritud väljaanne. Tallinn: Juura 2016, lk 687

Hüvitis Sotsiaalkindlustusametile arvutatakse valemiga:

$$Hüvitis = \min \left\{ \frac{HBS \times PA \times KBP_{muut} \times KAV\%}{TKP} - MH \right\}, \text{ kus}$$

HBS – hüvitise baassumma, vt p 3.3

PA – päevade arv, mille eest vastav hüvitis on arvutatud

KBP_{muut} – keskmise brutopalgas suhteline muutus

KAV% – kindlustusandja vastutuse ulatuse protsent

TKP – ülalpeetavale Sotsiaalkindlustusameti poolt makstav tootjakaotus- või rahvapensioni summa, mille suhtes on Sotsiaalkindlustusametil õigus esitada kindlustusandjale tagasinõue

MH – muu hüvitis, mida ülalpeetav saab kindlustusjuhtumi tõttu saamata jääva ülalpidamise kompenseerimiseks ja mida võib hüvitisest maha arvata

Sotsiaalkindlustusametile tuleb kindlustusandjal tagasi maksta tootjakaotuspension väljamakstud summa ulatuses, st kui summalt on kinni peetud tulumaks, siis tulumaksu osa ei saa Sotsiaalkindlustusamet tagasi küsida.

RPKS § 48 lõige 3: liiklusõnnetuse tõttu tootja kaotuse korral nõuab Sotsiaalkindlustusamet väljamakstud tootjakaotus- või rahvapensioni summad sisse liikluskindlustusega tegelevalt kindlustusandjalt, kui riiklikku pensioni saaval isikul tekib nõudeõigus liikluskindlustusega tegeleva kindlustusandja vastu.

Sotsiaalkindlustusametil on LKF-i vastu tagasinõudeõigus üksnes siis, kui LKF hüvitab kahju kindlustusandjana, näiteks piirikindlustuse kindlustusandjana, automaatse liikluskindlustuse kindlustusandjana. Samuti siis, kui kahju põhjustati sõidukiga, millel oli välismaise kindlustusandja liikluskindlustus, kuid sel kindlustusandjal ei ole Eestis korrespondenti (LKF hüvitab kahju kindlustusandja eest). Küll aga ei ole Sotsiaalkindlustusametil tagasinõudeõigust siis, kui LKF hüvitab kannatanule tuvastamata või kindlustamata sõidukiga tekitatud kahju.

5 NÕUDE KÄSITLEMISEKS VAJALIK TEAVE

Allolevas tabelis on teave, mida kindlustusandja tavaliselt vajab nõude käsitlemiseks nõude esitajalt.

Teave	Teabeallikas tavajuhul
Teave selgitamaks, kas tegu oli liikluskindlustuse juhtumiga ja kas kindlustusandjal on kahju hüvitamise kohustus	Tegu on üldise teabega, st see ei ole ülalpidamishüvitise arvutamise spetsiifiline. Seetõttu seda siin ei kirjeldata.
Teave selle kohta, et isik hukkus	Kindlustusandja saab teabe rahvastikuregistri andmetest.
Ülalpidamishüvitise saajad	Nõude esitaja peab esitama tõendid, millele tuginedes saab väita, et sel inimesel on õigus ülalpidamishüvitisele. Näiteks alaealise lapse puhul on selleks tavaliselt sünnitunnistus.
Hukkunu õnnetuse eelne sissetulek	Kindlustusandja saab teabe hukkunu sotsiaalmaksuga maksustatavat tulu kohta Maksu- ja Tolliameti andmetest. Kui hüvitise arvutamise aluseks on muu tulu või muu vara, siis selle kohta tuleb tõendid esitada nõude esitajal.
Ülalpeetavatele makstavad muu kohustusliku kindlustuse või seaduse alusel määratud hüvitised või kompensatsioonid	Kindlustusandja küsib tavaliselt ise hüvitise saajale makstava tootjakaotuspensioni suuruse Sotsiaalkindlustusametist. Kui hüvitise saaja saab muid nimetatud hüvitisi või kompensatsioone, siis teave nende kohta tuleb anda nõude esitajal.

6 METOODIKA TÄHENDUS JA AJAKOHA SENA HOIDMINE

Metoodika on koostanud LKF. Metoodika esimese avaldatud versiooni vaatas ja arutas läbi töögrupp, kuhu kuulusid Jüri Aava (LKF-i jurist), Eero Johannes (If Kindlustuse jurist), Martti Merila (LKF-i õigusvaldkonna juht), Kersti Mihelson (Salva isikukahjude käsitleja), Lauri Potsepp (LKF-i juhatuse liige), Kirsti Risthein (Seesami isikukahjude käsitleja), Karin Sein (Tartu Ülikooli tsiviilõiguse professor).

Metoodika ei ole selle koostajate hinnangul osa kindlustuslepingust, vaid üksnes kahjukäsitluse juhend. LKF ei võta selle metoodikaga vastutust kindlusandja otsuse õigsuse eest. See on meie parim teadmine, kuidas tõlgendada seaduste vastavaid sätteid.

LKF jälgib seaduste muutmist ja kohtupraktikat ning vajadusel algatab metoodika muutmise. Vähemalt kord aastas veendub LKF, et seadus ega kohtupraktika selles küsimuses ei tingi vajadust metoodika muutmiseks.